

Lige skævheder

"Uvidenhedens slør" er den lille, men geniale mekanisme, filosofen John Rawls opfandt i sin bog "[A Theory of Justice](#)" fra 1971, og som skal sikre øget retfærdighed i politiske beslutninger. Kan "uvidenhedens slør" fungere i et land, hvor man ikke tror på personligt ansvar – altså i Danmark. Det svarer jeg – selvfølgelig – på senere, men først skal vi omkring lighedens skævheder og spørgsmålet om, hvilken type af uretfærdighed (og ulighed), der er den mindst slemme. For lighed og retfærdighed er ikke det samme.

af Lars Andreassen, [Egå Ungdoms-Højskole](#)

Tankerne begyndte på Folkemødet på Bornholm, hvor jeg selvfølgelig måtte til debat om lighed mellem formand og forkvinde fra Liberal Alliance og Socialistisk Folkeparti. Huxi Bach, dagens interviewer, talte om bryllup, fordi Pia Olsen Dyhr og Anders Samuelsen var næsten lige enige med sig selv og hinanden. Det kan man så efterfølgende ikke rigtig få øje på i medierne. Der er gået valgkamp i sagerne, som man siger. For ingen ved egentlig, hvad det er vi taler om, når vi taler om lighed.

Vigtig debat. Formændene fra SF og LA, Pia Olsen Dyhr og Anders Samuelsen, diskuterede lighed i SFs telt på Folkemødet på Bornholm 2014.

Gini, ulighed og uretfærdighed

I Danmark kan vi ikke blive meget mere lige – økonomisk set. Vi har, ligesom Ungarn, en gini-koefficient på omkring 28, hvis vi kigger på [Eurostats barometer](#). Gini-koefficienten er som bekendt et tal, der indikerer graden af lighed i et land: er den 100 (eller 1, som det i korrekt statistiksprog hedder) betyder det, at der er absolut ulighed – det kunne f.eks. være Kim Jung-Un, der havde alle indtægterne i Nordkorea og befolkningen ingen. Ikke mange lande i verden når en gini-koefficient på 25, så lighed er vældig i Danmark. Ser vi på BNP, så ligger danskernes på 32.731 dollar per indbygger og ungarernes på 17.066 dollar. Der altså klart bedre at være lige i Danmark, end i Ungarn (tallene skulle udtrykke købekraft og stammer fra [gapminder.org](#)). Så altså: hvad kan vi lige lære af gini-koefficienten?

Gini-koefficienten siger ikke meget om materiel velstand. Måske fortæller den noget om retfærdighed. I hvert fald er det

uretfærdigt, hvis kun 1 person eller måske 20% i en befolkning sidder på alle goderne – særligt hvis det skyldes korrupsion eller kammerateri. I så fald er der grundlag for social uro – ligefrem revolutionære tendenser. I Ghana ligger BNP på 1.728 dollar per indbygger og gini-koefficienten er 42,8, hvilket antyder meget forhold for mange mennesker; det er meget afrikansk. Kina har en gini-koefficient på 47 og et BNP på 8.347 dollar per person, og tallene for USA er 42.296 dollar per person med en gini-fordeling på 45 (BNP-tallene er igen fra gapminder.org, mens gini-tallene er fra [wikipedia](#), hvor der er en samlet liste for verdens lande).

Er de danske tal foruroligende. Det er der tilsyneladende mange, der mener. Centrum-Venstre tænketanken CEVEA poster tendentiøst (ja, nærmest tankeløst) om farerne ved ulighed i Danmark på deres facebookside. Det gør tænketanken selvfølgelig med den underliggende præmis, at staten må gribe ind og fordele goderne anderledes. Hele venstrefløjens var jublende glade da den franske stjerne-økonom [Thomas Piketty](#) viste, at uligheden er voksende, og at det skyldes den liberale økonomiske politik, der er ført gennem de seneste 200 år. Det er forståeligt, venstrefløjens blev glade, fordi man her for første gang siden Berlin-murens fald og den kolde krigs afslutning, rent faktisk blev udstyret med argumenter.

Der er voksende ulighed i verden og det er det samme som uretfærdighed. Venstrefløjens følte energien fra den gamle progressive harme vende tilbage. De er stadig berettigede, uretfærdigheden og uligheden skal bekæmpes. Men holder det også i Danmark. Er det virkelig markedet, der skaber skævheder her, eller er det staten, der gør det.

Debatten i SFs telt på Folkemødet

Hvad er det for en retfærdighed, hvad er det for en lighed, venstrefløjens kæmper for – eller rettere, hvad er det for midler, de vil benytte sig af. Det glemmer de helt at spørge sig selv om. Jeg tror slet ikke, de evner at stille sig selv

det spørgsmål, fordi de slet ikke filosoferer tilstrækkeligt over begrebsparringene retfærdighed / uretfærdighed og lighed / ulighed.

Peter Skaarup, Dansk Folkepartis gruppeformand på cykel på Cirkuspladsen på Folkemødet på Bornholm 2014. DF har aldrig lagt skjul på, at de går ind for direkte favorisering af bestemte befolkningsgrupper – og dermed diskriminerende. Nu spiller de andre røde samme melodi.

Altså liberale vil i hvert fald ikke bekæmpe ulighed ved statslig indgriben, hvilket må betyde, at de ligefrem må elske ulighed og uretfærdighed.

Det er ikke fordi, jeg hører vildt godt efter under debatten i SFs telt på folkemødet. Tankerne vandrer mod en artikel fra [Danmarks Radio](#) om, at børn af de mindst-uddannede har mest fravær i skolerne, og at de ikke i samme grad som børn af forældre med mere uddannelse, bliver opdraget til at tage imod (den gratis) uddannelse. Det får mig igen til at tænke på, om ikke det er normer, der gør os forskellige i Danmark og ikke pengene.

Anders Samuelsen har helt sikkert sagt noget om, at skatten skulle ned på 40%, og at en sådan sænkning af byrderne ville medføre øget aktivitet, gøre det nemmere at fastholde arbejdspladser – måske særligt sådan nogle som man i de samme dage reddede på [Danish Crown, Bornholm](#) – og måske vil man ligefrem skabe nye arbejdspladser. Flere ville således komme i arbejde, de offentlige udgifter til overførselsindkomster ville falde, og vi ville derfor have råd til at hjælpe de virkeligt svage. Mere velfærd og flere arbejdspladser for færre penge – eller rettere flere penge i borgernes lommer.

Pia Olsen Dyhr talte helt sikkert om liberale blålys – måske endda fugle på taget. Hun vil også øge velfærden, men – selvfølgelig modsat Samuelsen – gennem statslige tiltag: det er nemlig flere penge i statens kasse, der vil sikre retfærdigheden. Den ville jo gå fløjten ved det private initiativ. Det kan man forsikre sig om ved at læse [Ugebrevet A4s interview med hende](#).

Men hvad var det lige DRs nyhed antydede: det var da vist ikke penge, der afholdt børnene fra at få uddannelse. Jo, det var også penge, for ikke så mange penge og kort eller ingen uddannelse korrelerer. Men Danmark har verdens største offentlige sektor og sammenlignet med Ghana, Ungarn og Kina er der masser af penge i omløb. Vi har prøvet det dér med at vælte statslige penge ud over alle samfundsgrupper. Det begyndte man for alvor med dengang jeg var spæd. Men har det hjulpet? Skolen har ikke brudt den dårlige sociale arv i det omfang, man havde håbet på – og nu prøver man så igen med en ny reform.

Jeg får lyst til at spørge Pia Olsen Dyhr om, hvorfor et fortsat højt skattetryk vil løse problemerne, når nu det ikke ser ud til at have afhjulpet problemerne. Hvad med at forsøge noget nyt, hvad med at give borgerne noget ansvar tilbage, hvad med at forsøge at skabe nogle incitamentter til at vi i højere grad begyndte at tænke over konsekvenserne af vores valg – også dem, vi træffer for vores børn; eller lader vores

børn træffe, mens vi ser på. Kunne det ikke skabe en mere retfærdig dynamik i samfundet. Jeg får ikke spurgt, der er andre, der er hurtigere, og tiden rinder ud.

Hvilken retfærdighed

Thomas Piketty advarer mod, at vi er på vej tilbage til et patriarkalsk samfund, hvor formuerne er koncentreret på få hænder, og hvor det knapt nok kunne betale sig at arbejde ([Information har samlet en masse om Piketty her](#)). Arbejderne fik ikke en løn, de kunne leve af, og de rige havde ingen gavn af at investere i nye og bedre arbejdspladser, fordi renteindtægterne fra deres formuer gav langt mere. Det kan enhver høre er uretfærdigt.

Det ville ikke være rart, hvis det var nogle få patriarker, familier eller klaner der sad på det hele og bestemte, hvem der kunne og måtte hvad – eller staten eller store forretningskonglomerater, som i Japan og Sydkorea. Og heldigvis har Europas stærke velfærdsstater (særligt dem, der aldrig var i hænderne på kommunisterne) erstattet de strukturer. Om der kan skabes en fuldstændig retfærdig verden er ikke et spørgsmål. Det kan der ikke. Spørgsmålet, vi bør stille os, drejer sig om, hvilken typer af uretfærdighed, der er de mindst slemme.

Politologen Francis Fukuyama beskriver det som "patrimonialisme" i [The Origins of Political Order](#). Begrebet dækker, kort beskrevet, over en hersker, der sidder på alle midlerne og derfor kontrollerer strømmen af ressourcer. Han har selvfølgelig en masse vasaller, som følger trop eller bliver halshugget – de har jo ikke midlerne til ikke at følge efter. Dem, der er begunstiget af herskeren er glade og bakker ham op, ellers mister de deres privilegier. Balancen kan selvfølgelig tippe, herskeren er, alt efter styrke, nødt til at uddele privilegier til sine vasaller og sådan er den politiske orden i sådan et patrimonialt samfund.

Foran Højskolernes telt på Folkemødet 2014. Vi kan sagtens være forskellige og mødes som lige. Det gør vi hele tiden på landets højskoler.

Problemerne med patriarkalske og patrimoniale systemer er, at magten går i arv (det er egentlig det, patrimonial betyder). Man skal altså ikke regne med at komme til fadet, hvis man er født i den forkerte familie, eller kan noget, som ingen andre kan eller gider noget andre ikke gider. Friheden for den enkelte er ganske begrænset i sådanne samfund og kun forundt nogle få udvalgte. Kongen distribuerer retfærdigheden – eller uretfærdigheden. Den vasal, der lover at stille med støtte i krisetider, finder det sikker helt på sin plads og ganske retfærdigt, at han får noget igen for det løfte.

Lige nu lover Pia Olsen Dyhr og Johanne Schmidt Nielsen at ville gøre alt, hvad de kan for at nogle kan bevare deres dagpenge eller få dem igen, hvis de altså stemmer på SF eller EL. (Der er vist også en del, der mener at Olsen og Nielsen skylder det, for den stemme de gav deres partier ved sidste valg: noget for noget). Den slags politik kan vi kalde statslig patrimonialisme. I hvert fald er det statsligt distribueret uretfærdighed. Målet er selvfølgelig lighed, og derfor mener Olsen og Nielsen selvfølgelig også, at det er

helt retfærdigt. Det er jo rigtige mennesker, som Olsen forklarer (dem, der måske ikke er klar over det), og de risikerer at måtte gå fra hus og hjem – hvis de altså ejede hjemmet.

Og jeg glemmer helt partiet, der i mange år har ført politik på samme måde, som SF og EL er begyndt på. Partiet, der elsker at favorisere bestemte grupper og genere andre. DF hører med i denne forsamling af "neo-patrimonialister" i dansk velfærdspolitik.

Johanne Schmidt Nielsen i vanlig selvsikker stil på den store talerstol på folkemødet på Bornholm 2014. Enhver lighed med julemanden er utilsigtet. Foto Lars Andreassen

Men hvad med de helt ny-uddannede mennesker på arbejdsmarkedet bare for at tage et eksempel. De kommer lige fra deres kollegieværelser og har svært ved at finde gode boliger, som deres rookie-løn kan betale. Hvor er den statslige retfærdigheden for dem? De knokler, betaler deres skat – og formodentlig også deres kontingent til A-kassen, således at de en dag vil kunne modtage hjælp, hvis de skulle være uheldige at stå uden job.

Hvor er solidariteten med dem i hele det her dagpengespørgsmål. Hvor er solidariteten med de

pligtopfyldende skolebørn og deres strenge forældre, der skal lægge ryg og krop til inklusion af andre folks børn, som forstyrrer undervisningen – når de altså ikke er fraværende. De kan sidde og finde sig i en statsligt implementeret skolereform, mens de samvittighedsfuldt træner sig op til konkurrencen på det globale arbejdsmarked, så de kan betale deres skat og med tiden understøtte de børn, der lige nu forstyrrer dem i klasseværelset, generer dem på legepladsen og bidrager med nul, når der er gruppearbejde.

Hvad er det for en retfærdighed? Vi har skabt lige muligheder, men hvis ikke der er lige viljer eller lige meget ligegyldighed, er der så tale om retfærdighed. Er det bedst med en form for naturlig uretfærdighed baseret idéen om at vi er født lige og frie, der skal danne vores "skæbnes rammer". Eller er det staten, der skal danne rammen om vores skæbne ud fra den tanke, at hvis ikke vi dør lige, har vi aldrig været det.

Uvidenhedens slør

Vi kender historien og vi kender udfordringen. For et par somre siden debatterede vi ikke meget andet end konsekvenserne af, at der nu snart ville være flere, der fik deres udkomme via det offentlige, hvad enten der var tale om løn eller en eller anden form for understøttelse (også kaldet velfærdssydelse). Og det er her "uvidenhedens slør" kommer ind i billedet. Det handler ikke om, at vi er ignoranter og uvidende om samfundsforhold. Næh, tværtom. Vi skal blive uvidende under sløret

Du skal se bort fra din viden om, hvor i samfundet du selv befinder dig efter en politisk vedtagelse af den ene eller den anden art. Hvis ikke du ved, om du tilhører den gruppe af mennesker, der vil have gavn af forslaget, om du tilhører dem forslaget ikke vil berøre, eller du falder i den uheldige gruppe, som vil få de negative konsekvenser at føle, så vil du bedre kunne forholde dig til forslagets konsekvenser for samfundet som helhed. Med "uvidenhedens slør" vil vi kunne

fremme det almene vel. Det er tanken hos John Rawls.

Og så var det tanken – eller spørgsmålet – slog mig, mens jeg fiksede en cykel og hørte gutterne fra [The Partially Examined Life diskutere Rawls](#): Kan uvidenhedens slør fungere i en befolkning, der ikke tror på personligt ansvar? Eller kan den fungere i en nation, hvor mange tror på absolut retfærdighed, forbinder retfærdighed med lighed og opfatter staten som eneste garant for retfærdighed (fordi det er åbenlyst, at frihed medfører ulighed).

Hvad vil den dansker tænke, som lige er stået af løbebåndet, og står med håndklædet over hovedet, mens han eller hun overvejer den dagpengedebat, han eller hun lige så på fitnesscenterets storskærm (som altid kører på TV2 News). Formodentlig det værste, at intet privat initiativ ville kunne dæmme op for katastrofen ved arbejdsløshed. Man kan aldrig være sikker på, at konkurrenceevnen virkelig forbedrer sig, og der bliver skabt mængder af nye arbejdspladser. Og skulle det alligevel ske, er det nok en anden, der får det fede arbejde – og hvis de fede jobs er taget, er der jo kun mac-jobs tilbage, så hellere dagpenge og kontanthjælp.

Danskeren under uvidenhedens håndklæde ved siden af løbebåndet med TV2 News kværnende i baggrunden vil kaste sit lod i statsskålen. Staten er den der sikrer lighed. Og dermed retfærdighed. Markedet er (ideelt set) et meritokrati, som fordeler anerkendelse og velstand efter evner og arbejdsindsats. Danskeren ville fravælge markedsmekanismen og meritokratiet, fordi retfærdigheden (eller uretfærdigheden) under et sådant "regime" ville være overladt til os selv og vores gerninger. Som mennesker. Født lige og frie.

[Her er en god og kort introduktion til Rawl's theory of justice.](#)